

2
SIDE
15-32

Stavanger Aftenblad

INNBLIKK

Lørdag 29. mai 1999

Leder • Kommentar
Debatt • Brev • Kultur

Men: døden er også en
kamerat. Han kan
betri sårede kamerater
med de største
lidelsene fra smertene.

Martin Aarø

Helvetet ved Østfronten

En rad med fem norske gutter i tyske uniformer
står og spyr langs veggen til et russisk slott
i byen Pusjkin sør for Leningrad.
De har nettopp fått vite at kjøttet de
kjøpte av en gammel kvinne i går
ikke var fra kalv – det var menneskekjøtt.

T. Skjæveland og Per Zingstad-Nilsen i skyttergravene. Zingstad Nilsen mistet livet ved Leningrad.

Juni 1941. 17 år gamle Martin Aarre fra Stavanger melder seg til tjeneste i Den norske legion. Han vil kjempe mot bolsjevismen – på tysk side.

Allerede som liten gutt hører Martin Aarre sin bestemor fortelle om «den røde fare». Han blir bekymret når han ser arbeidere marsjere med røde faner gjennom Stavangers gater. Han liker ikke det han ser.

Politikk blir ofte diskutert i hjemmet til 11-barnsfamilien Aarre. Mor har en sterk høyrevridd holdning. Far er med i «Totalen», og dermed per definisjon venstreman.

De nye ideene kommer til huset med storesøster. Det blir snakket om forsvarssak, arbeidstjeneste, fedrelandskjerlighet og Quisling. Storesøsters begeistring forplanter seg nedover i rekkene. Familiens tre eldste søsken melder seg inn i NS. De finner sin plass i det politiske landskapet.

Søsknene blir opprømte over det som skjer i Tyskland. I løpet av tre år får Hitler ned arbeidsledigheten – fra sju millioner ledige til mangel på arbeidskraft.

Møtet med fronten

De fleste rogalendingene er plassert i 2. kompani 2. tropp. Klokken 23.30 den 16. februar 1942 kommer ordren om at de skal dra til fronten. Fram til da har Den norske legion gjennomgått et syv måneders knallhardt treningsopplegg i Fellingbostel. De norske soldatene tror de skal til Finland for å kjempe.

Etter to iskalde flyturer, først til Riga, så til Luga, begynner det å gå opp for frontkjemperne at de er på vei mot Leningrad. Mange blir skuffet.

Før 17-åringen Martin Aarre er det greit. Han har dratt til fronten for å kjempe mot bolsjevismen. Og det er tross alt ikke så langt fra Finland der de havner.

Ungguttene fra Norge blir møtt av en kaldfront i bokstavelig forstand. Temperaturene er helt ned mot minus 53 grader. Matrasjonene er sparsomme. En av medsoldatene til Aarre skriver dette i dagboken sin: «Tørrforpleiningen består av et halvt brød, 30 gram smør og en pølsebit eller litt kunsthoning. Middagen består av en tynn suppe med litt hestekjøtt og grønnsaker – ingen poteter. Den er bunnfrossen før den kommer fram til skyttergravene.»

Innkvarteringen er kummerlig. Bunkersene minner om potekjellerne de er vant med fra Norge.

Hele tiden raser kampene. 8. mars har de norske soldatene vært en uke ved fronten: «I dag falt en av gutta. Etter en uke fremme er 3 drept og 14 såret.»

Vil slåss i Dirdal

Vi vender tilbake til 9. april 1940. Datoen da tyskerne invaderer Norge. Martin Aarre er i sentrum av Stavanger. Tyske tropper marsjerer inn i byen. Aarre er både overrasket og imponert på en gang.

Så begynner ryktene å gå om kamper i Dirdal. 16 år gamle Martin Aarre og noen kamerater møter opp på politistasjonen i Stavanger. De vil til Dirdal og slåss for landet sitt.

Men de får beskjed om å snu. Alle som drar mot kampene, vil bli arrestert. I verste fall skutt.

Da det blir klart at den norske regjeringen har forlatt landet, blir Aarre skuffet. Han opplever regjeringens reise til England som svik.

Da Churchill og Stalin noe senere

Martin Aarre i skyttergravene ved Leningrad. Han dro til fronten som 17-åring.

Tre norske soldater med håndgranater.

ingår sitt samarbeid, får Vestmaktene den endelige knekken i Aarres øyne. Og da Quisling etter hvert oppfordrer til tjeneste i Den norske legion, er han ikke i tvil: «Her har du mulighet til å slå et slag for folk og land. Her har du en sjanse til å slåss mot faren fra øst... Mot marxisme og kommunisme som du har betraktet som verdens verkebyll fra barnsben.» skriver Aarre i sin dagbok.

Martin Aarre er ikke alene om å følge oppfordringen fra Quisling. Mellom 6000 og 7000 unge nordmenn drar til Østfronten for å kjempe på tysk side. Rundt 1000 mister livet i krigen. 200 blir tatt til fange, og dør senere i russisk fangenskap.

Kamerater dør, kameratskapet lever

Tross kulden ved fronten er vinteren den beste tiden. Da slipper soldatene å vandre til livet i søle i skyttergravene. Døden er også uten lukt. Likene av falne soldater på begge sider fryser før de begynner å råtne. Under vårløsningen tiner de døde kroppene. Likene beveger seg i det muskulaturen tør opp, og lukten blir etter hvert uutholdelig. Men soldatene har ingen annen mulighet enn å holde ut.

Nesten hver dag er det skuddveks-

linger. Stikker soldatene hodet over skyttergravkanten, står russiske skarpskyttere klare med riffene sine. Flere steder er det ikke mer enn snau 50 meter til russernes skyttergraver.

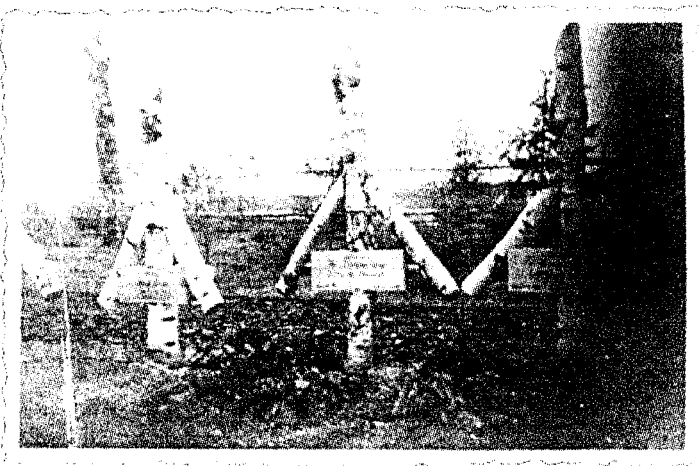
Kameratskapet er sterkt ved fronten. Men likevel er de aldri sikre på når et kameratskap vil ta slutt.

11. april: «Bert Bøe falt på post. Han ble bare 16 år. Meldte seg da han var 15, og stor og kraftig for sin alder. Han var en knakende kjekk kar.»

Aarre skriver: «En granat eksploderte nærmest midt i fanget på Martin Øglend. Rev opp magen, og da vi fikk ta oss av ham, holdt han begge hendene om buken for å holde tarmene inne. Han levde til vi hadde fått håret ham til forbindingsplassen...Solem fikk et hodeskudd. Jeg har følelsen av at han lå og rallet, død men likevel en mengde lyd i lange tider før han døde...Per Zingstad Nilsen fikk en kvikkere død. Han ble rammet av et skarpskytter-skudd i hodet, og var død da vi trakk han ned i skyttergravene... Når jeg skriver om disse tingene, virker de så hverdagslige...Sårede kamerater, falne. Det skjer hver dag. En setter ikke kryss i taket for hendelser som er dagligdagse. Det skjer bare. Man svelger en tåre over en død kamerat. Det er dagens

Den Norske Legion i treningsleiren i Fallingbostel i Tyskland.

Her hviler Per Zingstad Nilsen.

selvfølgeligheter, noen faller og andre overtar for dem. Men døden er også en kamerat. Han kan befri sårede kamerater med de største lidelsene fra smertene...».

Per Zingstad Nilsens død 23. september 1942 setter spor i den lille gruppen. En av soldatene skriver dette i dagboken sin: «Zingstad Nilsens død gjør sterkt inntrykk i troppen. Hans gode og lette humør var vi alle så vant med, og savnet etter ham er stort.»

Tørre tall

Ordren til tyske soldater om å omringe Leningrad kommer 12. august 1941. 8. september er jernringen lagt rundt byen. Den eneste muligheten til å komme inn eller ut av byen er via lufta eller over innsjøen Ladoga. Tyskerne gjør alt de kan for å hindre forsyninger i å nå inn i byen.

De tre millioner innbyggerne i Leningrad er beleiret i 900 dager. En halv million mennesker blir evakuert. Sulden herjer innbyggerne i storbyen. Rundt en million mennesker dør rett og slett av matmangel. USA og Storbritannia mister 800.000 mennesker under hele krigen. Innbyggerne i Leningrad rapporterer om kannibalisme. Folk er desperate. Et par skiver brød

blir betalt med et flygel. De som har eiendeler igjen, bytter til seg den maten de kan. Likevel er matmangelen stor.

I tillegg dør flere hundre tusen russere i kamphandlingene som raser rundt byen. Fra september 1941 og ut året blir det skutt 30.154 granater mot byen. Mennesker dør i hopetall også på tysk side.

Situasjonen bedrer seg noe for folket i Leningrad når den store innsjøen Ladoga fryser til. Da klarer russerne å frakte inn mat og andre varer over isen. Hele tiden under bombardement fra tyskerne. En halv million mennesker blir også evakuert fra byen. Resten biter seg fast til livet og byen.

27. januar 1944 er beleiringen over.

Høytid i skyttergravene

De norske soldatene opplever også høytider i skyttergravene. Julen 1942 nærmer seg. De dagdrømmer om permisjon eller avløsning. Ryktene om at de skal bli avløst har lenge gått blant soldatene. Dagbøker forteller om julen ved Leningrad.

Gnogosi 18. desember 1942: «Nå ser det stygt ut. Vi blir nok liggende fremme også i julehelga. Vi skal visst pres-

ses til det ytterste. Gad vite om det finnes tyske avdelinger som etter 10 måneders kontinuerlig skyttergravstjeneste ennå ikke har fått permisjon... Kjennskap til dette vil neppe friste eventuelt nye frivillige.»

Gnogosi 21. desember 1942: «Har gitt opp håpet om å tilbringe julen borte fra fronten... Dette blir den andre julaften utenlands. I allminnelighet behøver en ikke ha hjemlengsel, men julen krever hjemlige forhold sammen med andre.»

Gnogosi 23. desember 1942: «En dag igjen til julaften. For to dager siden fikk jeg julegave fra NKSH, blant annet en bok av Nils Johan Rud, reime og skjære propagandaen!»

«Julaften kl. 04.00 til juledag. Nå er julaften over. Min første og forhåpentlig siste frontjul... Juletre har vi fått, og granbar til å pynte det med har vi også skaffet oss... Berge og Rønneberg og jeg krympet champagnen i min bunker, og stemningen ble etter hvert ganske høy. Til middag hadde vi kylling. Bare synd vi ikke så noe til kyllingen!»

Brå slutt

For Martin Aarre får fronttjenesten en brå slutt. Soldatene må ha mat. Aarre er på vei til feltkjøkkenet. En kule skyter luen av ham. Flere kuler går gjennom jakken. Og en kule går rett gjennom den unge frontkjemperens høyre lår. Han havner på sykehus, og etter hvert drar han hjem til Norge med skipet «Monte Rosa».

Når Aarre kommer til Norge fortsetter han arbeidet for NS. Egentlig vil han til fronten igjen. I stedet blir han beordret til Ungdomsførerens stab i Oslo.

Han blir etter hvert satt til å lede en ungdomsleir i Polen. Mens han er i Polen, blir han invitert til Berlin.

I Berlin blir han innkvartert på et hotell ved Friedrichstrasser Bahnhof. Vel og bra, og han har det egentlig veldig fint.

Men så begynner bombingene.

«Det var et av de luftangrepene som ingen av oss som opplevde dem kan glemme. Og som verden neppe bør glemme», skriver Aarre i ettertid.

Det begynner med brannbomber. Overalt i Berlin brenner det. Fosforet freser i bygninger. Asfalten tar fyr. Barn skriker. Unge og gamle farter rundt for å finne sine.

Mennesker løper ut på beinstumper etter at bomber har amputert beina. De springer til det ikke er mer liv igjen.

Menneskelige fakler hopper i elven i håp om at vannet vil slukke flammene. Så lenge de er under vann går det fint. Men fosforen tar fyr igjen med en gang de stikker hodene over vannet.

I ettertid skriver Aarre: «Jeg trodde at jeg hadde opplevd krigens forbanneelse på det aller verste i og med min tid i skyttergravene, men etter opplevelsene mine i Berlin de tre døgnene måtte jeg revidere min oppfatning. Skyttergravene med død, sår og psykiske påkjenninger, med kulde, møkk, lus, søle og slam blir for ingenting å regne i forhold til de redsler jeg opplevde i Berlin.»

Etter krigen ble Martin Aarre arrestert. Han satt to år i fengsel for sin deltakelse i krigen. Da han slapp ut strevde han med å få jobb. Ingen ville ha en frontkjemper.

Etterhvert klarte han å få seg en utdannelse som ingeniør. Men også da møtte han motstand hele tiden, fra mennesker som ikke ville ha noe med frontkjemperer å gjøre.

I dag velger han å stå fram med sin historie for at ettertiden skal få del i også denne delen av krigshistorien.

Stvgr. Aftenblad 3/6-99

Nordmennene på Østfronten

Av Dennis Aske, Stavanger

Lørdag den 29. mai oppdager jeg med undring at Aftenbladet har viet en hel side til historien om norske soldater i tysk tjeneste på østfronten under den 2. verdenskrig. Å gjøre dette er ikke uten risiko, da man her rører ved noe hellig og fast forankret i den norske historietradisjon, nemlig bildet av de som «svек sitt land» og på den andre siden de som «valgte riktig».

Avisen står i fare for lette litt på det tåkesløret som en rekke norske historikere i mange år har brukt mye energi på å vedlikeholde, nemlig det faktum at nordmenn også deltok i de tyske styrkene, og det at, de overraskende nok også hadde sine motiver. Mange av deltakerne så på den sovjetiske kommunismen som en trussel mot resten av Europa, og etterkrigstiden tatt i betraktning kan man vel spørre seg om i hvilken grad dette var ubegrunnet.

Under vinterkrigen 1939-

1940 deltok en rekke nordmenn på Finlands side, og når disse senere fikk anledning til å delta på tysk side så de på dette som en mulighet til å fortsette sin innsats for Finland. En del som deltok gjorde det på grunn av at de trodde på nasjonalsosialismen, og andre igjen av ren eventyrlyst. Man får mene hva man vil om motivene, men skal man presentere historie får man holde seg til det som faktisk skjedde, og ikke skrive den om slik man gjerne skulle ønske den var.

Aftenbladet skal ha honnør for å fremstille denne historien på en uvanlig objektiv måte. En stor honnør går også til Martin Aarre for at han deler sine erfaringer med andre, slik at også disse kan bli en del av norsk krigshistorie. Tatt i betraktning at et langt større antall nordmenn deltok på tysk side enn i de allierte styrker, er tiden kanskje inne for å trekke hodet opp av sanden og forholde seg til dette mens vi fremdeles har kilder med førstehåndskunnskap tilgjengelig.